

ضرورت آخرت گرایی کارگزاران از منظر امام علی

<?xml encoding="UTF-8?">

در ساختار حکومت علوی دولتمردان باید دارای ویژگیهایی باشند که یکی از آنها آخرت گرایی است. البته معاد باوری به دولتمردان اختصاص ندارد و همه مردم باید قیامت گرا باشند؛ زیرا قیامت باوری در جلوگیری از ناهنجاریهای اجتماعی نقشی بنیادین دارد و سبب خود سازی است. از اینرو، قرآن و معصومان (ع) مردم را به آخرت گرایی دعوت کرده اند. (1)

امام علی (ع) می فرماید:

اینک توصیه ام به شما این است که مرگ رافرا باد آورید و از میزان غفلت تان بکاهید. آخر چگونه از چیزی غفلت می کنید که هرگز از شما غافل نمی شود و کسی را امید دارید که هیچ مهلت تان نمی دهد؟ اندرزگویان تان همین مردگان بس که بی آنکه سوار شوند، بردوش دیگران به سوی گورها برده می شوند و بی آنکه آهنگ فرود آمدن داشته باشند، در گورها فرود می آیند. چنانکه گویی هرگز از آبادکنندگان دنیا نبوده اند و آخرت پیوسته سرایشان بوده است. (2)

معاد باوری در جلوگیری از ریاست طلبی و انحرافات مالی و اداری نقشی بنیادین دارد. از اینرو آخرت گرایی برای دولتمردان از اهمیت و یژه ای برخوردار است؛ زیرا دولتمردان با اموال عمومی و جان مردم ارتباط دارند؛ و هریک به گونه ای بر مسند قدرت قرار دارند و قدرت معمولاً انسانها را در معرض لغزش ها قرار می دهد. برخی از دولتمردان از حکومت سوء استفاده کرده، به رقابت و جناح بندی های سیاسی می پردازند. واقعیت این است که خیلی از رقابتها و جناح بندی های سیاسی برای کسب قدرت صورت می گیرد و یکی از آفات نظامها به شمار می آید. امروزه در جهان جنایات گسترده ای از سوی صاحبان قدرت به وقوع می پیوندد بی تردید، اگر آنان لحظه ای به یاد یامت بودند، دست خود را به خون هزاران انسان بی گناه آغشته نمی ساختند. امام علی (ع)، در خصوص کیفر رهبران ستمگر، از رسول خدا (ص) چنین نقل می کند: «انی سمعت رسول الله یقول: یوم القیامه بالامام الجائر و لیس معه نصیر و لا عاذر، فیلقی فی نار جهنم فیدور فیها کما تدور الریحی، ثم یرتبط فی قعرها». (3) از پیامبر شنیدم که فرمود:

«در روز قیامت، پیشوای ستم پیشه را در حالی که هیچ یاور و مدافعی ندارد، می آورند؛ پس به دوزخش می افکنند و چنان سنگ آسیامی گردد تا در قعر دوزخ به زنجیر کشیده شود.»

امام علی (ع)، به عنوان رهبری آخرت گرا، برای ایجاد جامعه ای مکتبی و ضابطه مند، همه مدیران خویش را به آخرت گرایی فرا می خواند تا از ناهنجاریهای اجتماعی، مالی و ریاست طلبی در حکومت اسلامی جلوگیری شود. آن بزرگوار، پیش از آنکه دولتمردان خود را به قیامت گرایی سفارش کند، خود آخرت گرا بود و در گفتار و کردار آخرت گرایی اش را نمایان می ساخت تا برای همه رهبران دیگر الگو باشد. او فرمود:

«به خدا سوگند که اگر شبها را بر بستر خارهای پرگزند سعدان به صبح آرم و دست و پایم به غل و زنجیر کشیده شود، بسی دلپذیرتر از آن است که در قیامت خدا و رسولش را ملاقات کنم در حالی که به بنده ای از بندگانش

ستم روا داشته باشم و یا از حطام دنیا چیزی به ناحق گرفته باشم. آخر برای این تن خاکی که بند بند آن به پوسیدگی می شتابد و دوران بس دراز در زیرتوده های خاک می ماند چگونه به ستم بر احدی دست یازم؟» (4) امام علی (ع) اصحاب و مدیران خود را مخاطب قرار داده فرمود:

«اسباب سفر آماده کنید خدایتان بیامرزد که ندای کوچ همواره طنین افکن است. دوران ماندگاری در دنیا را ناچیز بشمارید و با شایسته ترین توشه ای که در اختیار دارید به آخرت روی آرید... و بدانید که مرگ چنان چشم در چشم شما دوخته که گویا هم اکنون چنگالهایش را در پوستتان فرو برده است... پس وابستگیهای دنیا را ببرید و به توشه تقوا تکیه کنید.» (5)

یکی از آفات مهمی که همه مردم، مخصوصاً مدیران حکومتی، را تهدید می کند، دنیاگرایی است. در فرهنگ امام علی وابستگی به دنیامورد نکوهش واقع شده است. (6)

امام علی (ع) دولتمردان خود را به زهد و پرهیز از دنیاگرایی سفارش کرد تا آفات دنیاگرایی آنان را تهدید نکند و همیشه به یاد قیامت باشند. نامه امام به شریح بن حارث، قاضی آن حضرت که خانه ای را به هشتاد دینار خریده بود، در بردارنده نکات مهمی است که اشاره به بخشی از آن ضروری می نماید:

«...به من گزارش داده اند که به هشتاد دینار خانه ای خریده ای، برایش سندی تنظیم کرده ای و شاهدانی گرفته ای... ای شریح، بدان که در آینده ای بس نزدیک کسی به سراغت می آید که به سندات نمی نگرد و از دلیل و شاهدانت نمی پرسد؛ تو را بهت زده از آن خانه بیرون می کشد و تنها به خانه گور می سپارد. پس ای شریح، نیک بنگر، مبدا که این خانه را جز به مال خود خریده باشی و یا جز از راه مشروع بهایش پرداخته باشی که در این صورت خانه دنیا و خانه آخرت را یکجا باخته ای!

ای شریح، اگر هنگام خرید آن خانه به من مراجعه می کردی، بر اساس این نسخه، برای سندی تنظیم می کردم که در خریدش حتی به بهای درهمی رغبت نمی کردی چه رسد به بهای افزون تر، و آن نسخه چنین است: خریدار: بنده خوار. فروشنده: بنده ای در آستانه کوچ. مورد معامله: خانه ای از خانه های فریب آباد در منطقه نیستان و خطه تباهان.

این خانه از چهار سو به چهار حد محدود می شود: اولین حد به زمینه انواع آفات؛ دومین حد به کانون انگیزه های مصیبت؛ سومین حد به هوسهای سقوط آفرین و چهارمین حد به شیطان اغواگر؛ و در این حد است که در این خانه گشوده می شود...» (7)

فراخوانی امام علی (ع) به آخرت گرایی به معنای ترک دنیا و رفع مسئولیتهای سیاسی و اجتماعی نیست. از منظر علی، دنیا و آخرت مکمل یکدیگرند و سرنوشت انسانها در دنیا شکل می گیرد. از اینرو، حضرت دنیا را پل آخرت می داند. (8)

برهمین اساس، علی محمد بن ابی بکر را به بهره گیری از دنیا و آخرت فرا خواند و فرمود: «"فانه" لابد لک نصیب من الدنيا و انت الی نصیبک من الاخره احوج.» (9) علی (ع) به مدیرانش سفارش کرد که از قیامت غافل نباشند. زیرا آخرت گرایی نقش اساسی در میزان موفقیت آنان دارد. او به نعمان زرقی، فرماندار بحرین، نوشت: «...و لا تکن من الغافلین عن امر معادک...» (10) همچنین حضرت خطاب به مالک اشتر فرمود:

بر نفس خود حاکم نخواهی بود، مگر آنکه همه هدف ت روز قیامت و بازگشت به خدا باشد...» (11) نکوهش دنیا از سوی امام علی (ع) بدان معنا نیست که دنیا ارزش ندارد. اگر دنیا ارزش نداشت، خداوند دنیا را نمی آفرید. آنچه مورد نکوهش قرار گرفته، دلبستگی به دنیا است. چنانکه علی نیز به آن تصریح کرده است. (12)

استاد شهید مطهری، در این خصوص، می نویسد:

«در نهج البلاغه... آمده است که شخصی خدمت امیرالمومنان (ع) آمد و شروع کرد به مذمت از دنیا که دنیا چه قدر بد است؟ این مرد شنیده بود که بزرگان دنیا را مذمت می کنند، خیال کرده بود که مقصود از مذمت دنیا واقعیت این جهان است... نمی دانست که آن چه بد است دنیا پرستی است... این بود که علی (ع) به او فرمود: تو فریب دنیا می خوری، دنیا تو را فریب نمی دهد...، تا آنجا که فرمود: دنیا با کسی که با صداقت رفتار کند، صدیق است و برای کسی که آن را درک کند، مایه عافیت است. دنیا معبد دوستان خدا، مصلاهی فرشتگان خدا، فرودگاه وحی خدا، تجارتخانه اولیای خدا است...»

رهبران و دولتمردان موفق بدون جذب شدن به دنیا خدمات بزرگی را برای بشریت انجام دادند. خدمات امام راحل گواه درستی این سخن است.

حاکمان ستمگر برای مدیران خود، (13) آنان را به قیامت گرایی سفارش می فرمود تا آنها از حکومت سوء استفاده نکرده از خونریزی بپرهیزند. او به مالک فرمود: «...بپرهیز از خونها و ریختن آن به ناروا... (که) نخستین داوری خداوند سبحان در روز رستاخیز درباره خونهایی است که ریخته اند. پس حکومت خود را با خونریزی ناروا نیرومند مکن که خونریزی ناروا قدرت را به ناتوانی وسستی می کشاند؛ بلکه دولت را از صاحب آن به دیگری بگرداند.» (14) بی تردید اگر رهبران و دولتمردان ستمگر به یاد قیامت بودند و این کلمات پیامبر اسلام را به خاطر می سپردند، ستم نمی کردند.

رسول الله (ص) فرمودند:

«هرکس بعد از من منصبی را بپذیرد، روز قیامت او را کنار صراط‌نگاه می دارند و فرشتگان نامه اعمالش را می گشایند؛ اگر عادل بود، خدا او را به برکت عدالتش نجات می دهد، اگر ستمگر بود، صراط چنان بر او فشار می آورد که تمام مفاصلش از هم جدا می شود و سپس در آتش سرنگون می گردد.» (15)

یکی از لغزشهای دولتمردان، سوء استفاده از بیت المال است. متأسفانه برخی از دولتمردان، در استفاده از اموال عمومی، قیامت را فراموش کرده، به ثروت اندوزی می پردازند.

امام علی (ع) مدیران خود را به معاد باوری فرا می خواند تا ناهنجاریهای مالی در جامعه اسلامی به وجود نیاید.

حضرت خطاب به دو تن از دولتمردان خود که در بهره گیری از اموال عمومی عدالت را رعایت نکرده بودند، نوشت:

«...به من خبر داده اند که تو کشت زمین را برداشته؛ آنچه پایت بدان رسیده، برای خود نگاه داشته ای و آنچه که در ستت بوده خورده ای. حساب خود را به من باز پس بده و بدان که حسابرسی خدا از حسابرسی مردمان بزرگتر است. (16)

... چون مجال بیشتر در خیانت به امت به دست افتاد، شتابان حمله کردی و آنچه توانستی از مالی که برای بیوه زنان و یتیمان نهاده بودند، ربودی... پناه بر خدا، آیا به رستاخیز ایمان نداری و از حساب و پرسش بیم نداری؟» (17)

بی تردید اگر دولتمردان سفارشهای علی راهمواره مورد توجه قرار دهند و با کردار نیک روزگار بگذرانند، خدا به آنان پاداش می دهد. چنانکه علی (ع) به یکی از مدیران خود فرمود:

«اعلم ان الدنيا فانية و الاخره آتیه و اعمال صالحا تجز خیرافان عمل ابن آدم محفوظه علیه و انه مجزی به؛ فعل الله بنا وبک خیرا.» (18)

این نوشتار را با کلماتی از مولا علی (ع) به پایان می بریم. آن پیشوای معصوم خطاب به همگان فرمودند: «در این دنیا از کسانی بپندگیرید که می گفتند: چه کسی از ما نیرومندتر است؟ اما همانها را به سوی قبرهایشان حمل

کردند، درحالی که از خود اختیاری نداشتند و در قبرها وارد شدند در حالی که میهمانان ناخوانده بودند...» (19)

پی نوشت ها :

1. بقره، آیه 28; آل عمران، آیه 9; مائده، آیه 96; یونس، آیه 4; شرح نهج البلاغه بحرانی، ج 1، ص 127. 128.
2. فرهنگ آفتاب، ج 8، ص 4562.
3. همان، ج 9، ص 4642.
4. همان، ص 4651.
5. همان، ج 5، ص 2528.
6. همان، ج 5، ص 2520 به بعد.
7. همان، ج 5، ص 2530; شرح جعفر شهیدی، ص 273272; شرح ابن ابی الحدید، ج 14، ص 237236.
8. شرح شهیدی، ص 238; سیری در نهج البلاغه، ص 267; فرهنگ آفتاب، ج 5، ص 2564.
9. الغارات، ج 1، ص 229.
10. انساب الاشراف، ج 2، ص 387. 388.
11. نهج البلاغه، نامه 53، شرح ابن ابی الحدید، ج 18، ص 80; شرح شهیدی، ص 339.
12. فرهنگ آفتاب، ج 8، ص 4566; سیری در نهج البلاغه، ص 267.
13. عدل الهی، ص 157، فرهنگ آفتاب، ج 8، ص 4566.
14. انساب الاشراف، ج 2، ص 388; شرح شهیدی، ص 274.
15. شرح ابن ابی الحدید، ج 16، ص 95 و 313.
16. فرهنگ آفتاب، ج 5، ص 2530; و ج 4، ص 2144; و ج 7، ص 3590.
17. شرح شهیدی، ص 339; فرهنگ آفتاب، ج 9، ص 4648.
18. مدیریت و فرماندهی در اسلام، آیت الله مکارم شیرازی، ص 177-178. انساب الاشراف، ج 2، ص 393.
19. شرح شهیدی، ص 313; شرح ابن ابی الحدید، ج 16، ص 313.